

Putekļos izirst ideāli

Bagātais brālis, nabagais brālis

Tātad atkal būs jāmeklē lieki simts rubļi mācībām un dzīvei Tērbatā, atkal brālis dusmosies un māte sērosies. Viņi jau nespēj saprast, ka Eduards te dzīvo kā pēdējais nabags, izsalcis un nosalis, un mācības ievelkas tikai tāpēc, ka nepietiek naudas, lai samaksātu par visu vajadzīgo lekciju un nodarbību apmeklēšanu. Cerība uz Kārli ir vāja, viņš jau visu Eduarda mantojuma daļu ir atdevis un piesvedis vēl krietni daudz klāt. Turklāt Eduards savam prātīgajam brālim sagādājis diezgan daudz nepatikšanu – gan Bēzru krogā dzēris un citiem uzsaucis, bet rēķinus līcis piegādāt Kārlim, gan spīts pēc sēdies kalpu orē, ne brāļa federratos, uz lauksaimnieku svētkiem braukdams.

Kārlis neizdos lieku grasi, bet kur Eduardam ņemt naudu – to pat visdziļākā filozofija nespēj atbildēt. Varbūt būs atkal uz pusgadu jāatstājas no mācībām kā 1889. gada rudenī, kad radās pirmais strīds abu brāļu starpā. Arī toreiz Kārlis nedeva naudu, aizbildinādams ar grūtiem laikiem, lai gan *Kalāču* ēku paplašināšanai līdzekļi atradās. Bēzru krogā un draugu lokā noritēja šis strīds – un Kārlis pat izskrēja laukā, lai mēģinātu nošauties. Tikai Eduards Treimanis, abu brāļu draugs un skolasbiedrs, viņu izglābīs.

Kas atlika Eduardam? Dzert, smēķēt kā lokomotīvei, iekrist dziļā melanholijā, saslimt ar influenci un sarakstīt veselu kaudzi dzejoļu. Daudzi no tiem viņam pašam tīri labi patīk vēl tagad.

Ārsts Eduardam ieteica izlaist vienu semestri. Un, tā kā naudas mācībām tik un tā nebija, viņš aizbrauca uz Rūjienu – tur gaidīja privātskolnieks

“Man jaunvēlīgais liktenis ir raibu mūžu piešķīris!”

1891. gada 12. decembrī Tērbatas students **Eduards Veidenbaums**, biedru vidū pazīstams ar iesauku Baums, raksta vēstuli savam brālim, Mūrmuižas *Kalāču* saimniekam Kārlim. Tā nav priecīga – Eduards nespēs līdz Ziemassvētkiem nolikt visus iecerētos gala eksāmenus juridiskajā fakultātē, līdz ar to studijas ievilksies vēl par vienu semestri garākas.

un cerība uz labu peļņu. Tomēr bija neērti prasīt par daudz, jaunizceptais mājskolotājs samierinājās ar 25 rubļiem par sava vārdabrajā Eduarda Mihelona sagatavošanu ģimnāzijai. Toties Rūjiēnā viņš jutās kā cilvēks, kā īsts un novērtēts dzejnieks. Tas laiks bija laimīgs, dziesmas un mūzikas piepildīts, arī viņa vijole skanēja liksmi. Un tur vēl bija jaukā Olga, kura arvien sūta viņam vēstules ar klātpieliktiem pieciem vai desmit rubļiem, kaunēdamās, ka tik maz vien var dot.

Pēc tiesas un taisnības jākaunas būtu viņam – Eduards ir tik daudziem parādā... Trīsdesmit četri kreditori gaida uz viņu, paša saimnieci un visus draugus ieskaitot, visvairāk, protams, abi auglētāji Sāme un Rudzis un Melkona kņeipe. Bet cerība ir – kad nokārtos pēdējos eksāmenus un nostāsies uz savām kājām, varēs palīdzēt tiem, kas viņam labu darījuši.

Tikai tāpēc jau Eduards to jurisprudenci studē, lai pēc mācību beigšanas kārtīgi pelnītu un brīvajā laikā varētu nodarboties ar to, kas viņu patiesi interesē – ar valodniecību, filozofiju, dabaszinātņi. Kad nevar sasniegt savu sprauto mērķi, tad dzīve nekam neder. Bet viņam mērķis ir sasniedzams – tikt galā ar studijām, rakstīt zinātniskas grāmatas, kas tautai viegli saprotamas. Iesākums jau veikts – *Apcerējumus iz mehanikas* Eduards aizsūtījis Maskavas zinātnisko biedrību konkursam. Pavasārī noteikti būs godalga!

Jā, galvenais, kas jāuzraksta vēstulē – lai brālis sestdien, 14. decembrī, sūta zirgu pretī uz Cēsīm.

Liktenīgais mājupceļš

Jauneklis aizlīmē aploksnī. Tūlīt tā jānodod pastā, lai jau parīt agri no rīta brālis vēstuli saņemtu. Citādi būs jācilpo kājām uz *Kalāčiem*, bet necik spēka nav. Kaut kas nelabs krūtīs iemeties, bieži jāsvīst. Tāpat jau viņš ir kalsns un sīks, dzeltenbālu seju. Salicis kā tāds vecītis, ļaudis domā, ka štoks viņam rokā tāpēc, ka nevar paiet. Īstenībā pašstais-tais spieķis ir liekams aiz muguras elkoņos, lai mugura taisna turas. Zobi arī izdrupuši. Par daudz smēķēts – vienmēr viņš satraukumu mēģinājis ar dūmu noslāpēt, bieži aiz papirosu vai *kaļķīša* dūmiem pat nav bijis ieraugāms. Bet ko lai dara, mulķību viņš nevar ieredzēt ne acu galā, viņa asinis vārās. Dūms tad mierina. Eduards skaidri zina, ka daži viņu uzskata par pārāk lepru, lielāks pulks – par pārgudru, bet citi – par dzērāju un slaistu. Bet, kas par ļaužu runām uztraucas, nelga vien ir.

Taču vēstule aizkavējas – vai arī brālis to par vēlu izlasa. Vakara vilcienu tajā siltajā un vējainajā decembra sestdienā Cēsu stacijā neviens no *Kalāčiem* nesagaida. Vagonā izsalies, ģērbies plānā un izdilušā vasaras mētelī, kam vējš un aukstums lien cauri, zobu sāpju nomocīts, Eduards velti staci-jā meklē kādu mājīnieku. Ieskrīen viesnīcā sasildī-ties, iedzer, lai nodzitu drebuļus, bet tūlīt nosvīst. Kaut kas nav labi, patiesi. Jauneklis klejo pa Cēsu ielām un laukumiem, meklēdams vedēju, līdz satiek kādu pazīstamu liepēnieti, kas ir ar mieru pa ceļam paņemt viņu līdzī. Braucieni līdz mājām paņem vairāk nekā trīs stundas. Rati vajēji, bieži vien Eduards izlec no tiem un paskrien, lai sasildī-tos. Kad abi braucēji nonāk Liepas krogā, Eduarda kreklis ir sasalis ledū. Bet tās vēl nav mājas...

“Es nekad nemiršu”

Kalāčos Eduards pāris dienas noturas braši, bet tad smagi sasirgst. Visu svētku laiku noguļ slimības gultā. Katars un drudzis, tāda ir ārsta noteiktā dia-gnoze. Tie pāriet, atstādami smagas sekas – diloni. Ārstēšanās rit ar mainīgām izredzēm. Sākumā Eduards sapņo, ka pavasarī tiks uz Tērbatu un varēs nolikt pēdējos eksāmenus. Par spīti ārsta aiz-liegumam, citīgi tiem gatavojas. Daktera parakstītās zāles – kreozotu, kas ir tikpat riebiģs kā karbols – viņš neatzīst, daudz vairāk uzticas mātes gatavota-jām tējām. Kamēr vien var kustēties, staigā pa āru, lai arī ātri piekūst. Kad māte vai māsas lūdz vairāk saudzēt sevi, Eduards atbild: “Es nekad nemiršu”. Dabas tuvums viņam sagādā patiesu baudu, pat gultā gulēdams (starp citu, mājas ziemeļu pusē, rietumu galā, kur saule tikai nojaušama) sirdzējis laimīgs vēro dārzu ar tik tikko zaļot sākušajiem kokiem, klausās putnu balsis.

Māte un māsas viņu kopj. Tomēr Mārietai sāp sirds, ka nauda par augstskolu būs izsziesta vējā – nu kam dēlam vajadzēja tik daudz dzert un smē-ķēt? Nevajadzēja gan, Eduards rāmi piekrīt, bet padoms jau parasti velkas dzīvei iepakā]. Visi bai-dās no nāves, tikai viņš, divdesmit četrus gadus

nodzīvojis jauneklis, kam tā tik tuvu jau klāt, vēl zobojas par visu un visiem, arī par tiem, kas viņā saskata lielmocinieku.

Eduardu priesīcina apzīņa, ka draugi Tērbatā par viņu domā, pats cer atgriezties – nu jau gan tikai rudens semestrī... Tad noliktu eksāmenus, kam Eduards joprojām turpina citīgi gatavoties – ja nu notiek brīnumi un viņš atveseļojas, laiks nebūtu velti nosists.

Maija sākumā viņš vairs nespēj iziet no istabas. Ārsts Grīnbergs konstatē ātro diloni. No Rīgas atbrauc draugs Treimanis. Veidenbaums guļ un lasa kādu franču grāmatu. Ieraudzījis ciemiņu, pie-ceļas pussēdus – un viesis ar šausmām vēro, cik izdēdējis, sarāviēs miesās ir slimnieks. Tikai acis – gudras un možas – ir dzīvas un lielas.

Veidenbaums draugam atzīstas: viņa prāts zina – cerību uz izveseļošanas nav, tomēr patīk domāt, ka varbūt, varbūt...

Kad draugs diezgan nežēlīgi tīncina, vai vieglāk nebūtu pašam izbeigt mocības, Eduards atbild: ja ticētu, ka pēc nāves ir labāka dzīve, tad nešaubīda-mies darītu galu. Bet tā kā cerēt un minēt var daudz, saprast un zināt – neko, tad ir laimīgs par katru brīdi, ko var pavadīt zemes virsū. Pat nāves mokās Eduards vēlētos skatīt, kā ābeles zied un putni zaros vij ligzdas un dzied.

“Maskaviešu prēmiju atdodiet citiem”

Vēl dažas dienas Eduards spēj vērot zaļo pasauli un sarunāties ar tuviniekiem. Runāties viņam gri-bas ļoti, lai gan elpas trūkst. Mātes piedāvāto māci-tāja apciemojumu Eduards gan atsaka – viņa baznī-ca ir daba un paša sirds, vārdi svētumu tikai traucē. Uz cilvēkiem viņam nav jauns prāts un nevienam ļauna arī nav darījis.

Dažas dienas pirms nāves Eduards no brāļa Voldemāra uzzina, ka *Apcerējumi iz mehanikas* apbal-voti ar piecdesmit rubļu godalgu. Viņš vairs spēj vienīgi pasmaidīt un pateikt, ka gribētu vēl daudz-ko labāku uzrakstīt, tikai...

12. maija naktī Eduards mirst. Viņa pēdējie vārdi, ko dzird māsa Jūla, ir: “Maskaviešu prēmiju atdo-diet citiem.”

Rūjieniete Olga Loss, uzzinājusi par Eduarda Veidenbauma nāvi, smagi saslimst. Karsoņa mur-gos redz Eduardu baltā zirgā atjājam viņai pakaļ. Olgas dzīvei bez viņa nav jēgas. Pāris gadus nonī-kusi šajā pasaulē, tā arī vairs neatspīrgusi, viņa seko dzejniekam nāvē. ■

Rakstā izmantota informācija no Rudolfa Egles, Aliona Vilsona un Līvijas Volkovas monogrāfijām par dzejnieku.

Maija Krekle